

PROGRAMMA 26 SEPTEMBER

09.00 Inloop met koffie en thee

**09.30 Welkom door dagvoorzitter Marten Sikkema
& Opening Gedeputeerde Matthijs de Vries & Chris Bakker (directeur IFG)**

LEZINGEN IN GROTE ZAAL

10.00 Friese IJsselmeerkust: de natuurlijke rand van het IJsselmeer
Chris Bakker, It Fryske Gea

11.00 pauze

11.30 Hoe herken je roofvogels in het veld?
Lydia Barkema (WRN)

12.00 Alle vogels tellen mee!
Albert de Jong (Sovon)

12.30 Lunch en ontmoeten

13.45 Graslandvlinders
Tove van der Weerd,
De Vlinderstichting

14.15 Mei it Ferline Foarút
Gerard Westerhuis,
Landschapsbeheer Friesland

14.45 Wisselpauze (zonder koffie/thee)

15.00 Film Eeuwige bossen
Documentaire van Jan Ketelaars

16.00 tot 17.00 Afsluiting en borrel

WORKSHOPS IN SUBZAAL 2

10.00 Workshop Natuurjournaal maken
Mirja Brandorff, IVN

11.00 pauze

11.30 Workshop Argusvlinder
FFF, IVN, KNNV

12.30 Lunch en ontmoeten

13.45 Workshop Batdetector maken
Edwin Houwertjes,
Zoogdiervereniging

14.45 Wisselpauze (zonder koffie/thee)

15.00 Workshop Basiskwaliteit Natuur
Gerrit Tuinstra, Landschapbeheer
Friesland i.s.m. FFF

VROEGE EXCURSIES

07.30 Ecologie op het Oudemirdumerklif
Jornt de Vries (Natuurmonumenten)

Vogelexcursie Oudemirdumerklif
Sjouke Scholten (Sovon) & Theo de Vries

EXCURSIES

**10.00 Excursie
Woelmuizen
herkennen
m.b.v. e-DNA**
Nico Beemster,
Altenburg &
Wymenga

**Excursie naar
Rysterbosk**
Aldert Nooitgedagt,
It Fryske Gea

**Excursie naar
Herkesbosch**
Tanje Tuenter &
Sietske Penne-
kamp, Provincie
Fryslân

**Naar Bezoekers-
centrum Mar en
Klif (film en ten-
toonstelling)**

12.30 Lunch en ontmoeten

**13.45 Fotowandeling
door Gaaster-
land met
natuurfotograaf**
Hans van Balen

**Excursie
Korstmossen**
Henk Jan van der
Kolk en Lukas
Verboom, BLWG

**Beleef de
geschiedenis van
Kamp Wyldemerk**
Marjon Kommer,
Staatsbosbeheer

**Excursie IVN
Súdwesthoeke**
ovb

VROEGE EXCURSIES

07.30 - 09.00 uur

Ecologie op het Oudemirdumerklif

Jornt de Vries – Natuurmonumenten

De boswachter neemt je mee op een wandelexcursie op het Oudemirdumerklif. Hij vertelt je meer over hoe het klif is ontstaan en over de soortenrijkdom die je hier aan kunt treffen. Ook vertelt hij hoe het ecologisch systeem functioneert en over de kwaliteitstoets die dit jaar over het gebied geschreven wordt.

- **Startpunt:** We starten vanaf Multifunctioneel Centrum "it Klif" in Oudemirdum (carpoolen).
- **Aantal deelnemers:** Max. 15

07.30 - 09.00 uur

Vroege vogelexcursie naar de Oudemirdumerklif

Sjouke Scholten – Sovon en Theo de Vries - vrijwilliger

Voor de vroege vogelexcursie gaan we bij de Oudemirdumerklif op zoek naar vogels. Welke vogels zijn hier nog en welke zijn misschien alweer op migratie? Welke vogels zie je nu die je anders niet had gezien tijdens een doorsnee wandeling? Naast genieten van de wandeling en de vogels krijg je ook uitleg over hoe een eenvoudige vogeltelling (LiveAtlas) in zijn werk gaat en waarom dat heel waardevol is. En kun je zelf een keer een telling doen en de gegevens invoeren op je telefoon. Je leert anders kijken en luisteren naar de omgeving. Superleuk om te doen en nuttig! Ga je mee op pad?

- **Meenemen:** Neem je verrekijker mee. Download desgewenst vooraf de app Avimap van Sovon op je telefoon en maak een waarnemersaccount aan (als je die nog niet hebt) op sovon.nl.
- **Startpunt:** We starten vanaf Multifunctioneel Centrum "it Klif" in Oudemirdum (carpoolen).
- **Aantal deelnemers:** Max. 15

LEZINGEN IN DE GROTE ZAAAL

10.00 - 11.00 uur

Friese IJsselmeerkust: de natuurlijke rand van het IJsselmeer

Chris Bakker, directeur It Fryske Gea

Voor de rijkdom van het IJsselmeer zijn de randen van groot belang: voor het paaien en opgroeien van jonge vis, voor het broeden van vogels, voor de waterplanten. Omdat het niet goed ging met de natuur in het IJsselmeer werkt It Fryske Gea hier hard aan, samen met de provincie en het Rijk. De eerste projecten zijn uitgevoerd en worden gemonitord. Chris Bakker (directeur It Fryske Gea) geeft een tussenstand en schetst welke kansen It Fryske Gea voor de toekomst ziet.

11.30-12.00 uur

Hoe herken je roofvogels in het veld?

Lydia Barkema, Werkgroep Roofvogels Nederland

Welke roofvogelsoorten komen voor in Fryslân? Om meer te weten te komen over deze boeiende vogels wordt tijdens de presentatie een overzicht gegeven. En wordt één soort de Bruine Kiekendief extra uitgelicht.

12.00-12.30 uur

Alle vogels tellen mee! Naar een nieuwe vogelatlas van Nederland

Albert de Jong, Sovon

De verspreiding en aantallen van vogels veranderen snel. Denk bijvoorbeeld aan de opmars van de Grote Zilverreiger die we tegenwoordig overal zien. Om deze veranderingen goed te volgen, maakt Sovon samen met vrijwilligers eens per circa 15 jaar een vogelatlas. Waarom is dat nodig en hoe kan je meedoen?

LEZINGEN IN DE GROTE ZAAL

13.45 - 14.15 uur

De Graslandvlinderindex, een indicator voor de leefbaarheid van graslanden

Tove van der Weerd, De Vlinderstichting

Sinds 1992 zijn de graslandvlinders in Nederland met meer dan tweederde in aantal afgenomen. Dit is grotendeels het gevolg van intensivering van landgebruik, waardoor veel graslanden overbemest zijn geraakt en niet meer geschikt zijn voor veel graslandvlindersoorten. In de Europese Natuurherstelverordening is de graslandvlinderindex opgenomen die laat zien hoe het met de natuurwaarden van graslanden zit. Deze index wordt gebruikt om het herstel en beschermen van graslandvlindersoorten in Europa te monitoren. In dit praatje maken we kennis met de 10 soorten die in Nederland in de graslandvlinderindicator vallen en zal verder worden toegelicht hoe deze monitoring zal plaatsvinden en hoe deze data worden verwerkt tot de graslandvlinderindex.

14.15 - 14.45 uur

'Mei it Ferline Foarút'

Gerard Westerhuis, Landschapsbeheer Friesland

Hoe kunnen we de logica van het landschap van het verleden gebruiken richting het landschap van de toekomst? In deze lezing staat dit thema centraal. Er wordt toegelicht hoe je het landschap kunt lezen en begrijpen aan de hand van de methode 'Mei It Ferline Foarút' en hoe deze methode kan worden gebruikt bij toekomstige landschappelijke ontwikkelingen.

15.00 - 16.00 uur

Filmvertoning eeuwige bossen

Eeuwige Bossen is een documentaire van Jan Ketelaars, gemaakt in samenwerking met Bert Maes, over de bijzondere wereld van 's Nederlands bedreigde inheemse bossen en wilde bomen. Aan de hand van indrukwekkende natuurbeelden en inzichten van deskundigen laat de film zien hoe eeuwenoude bossen verbonden zijn met biodiversiteit, landschap en cultuurgeschiedenis. Een inspirerende documentaire voor iedereen met interesse in natuur, erfgoed en de verborgen verhalen van het landschap.

WORKSHOPS IN SUBZAAL 2

10.00-11.00 uur

Natuur Journalen

Mirja Brandorff

Je tekent en schrijft over je natuurobservaties; in dit geval over bomen. Deze bezigheid vertraagt je en brengt je dichterbij de natuur. Door te focussen op details zie, hoor en ruik je wat je anders mogelijk nooit ontdekt had. En door de verwondering vergeet je deze nieuwe ontdekkingen nooit weer!

- **Aantal deelnemers:** Max. 15

11.30-12.30 uur

Argusvlinder - hoe komen we naar een positieve trend?

FFF i.s.m. andere organisaties

De argusvlinder houdt zich op in gevarieerde bloem- en kruidenrijke bermen en graslanden met slootkantjes, heggen, dijken en wegen. Een juiste manier van maaien en beheer zijn voor de soort belangrijk. Als het goed gaat met de argusvlinder, dan gaat het ook goed met het herstel van andere insecten die een hoge biodiversiteit willen in bloemen, kruiden en planten. Wat kunnen wij als vrijwilligers doen voor de argusvlinder?

- **Aantal deelnemers:** Max. 20

WORKSHOPS IN SUBZAAL 2

13.45 - 14.45 uur

Bouw je eigen batdetector

Edwin Houwertjes

In deze workshop bouwen we allemaal onze eigen batdetector. Deze eenvoudige en heel makkelijk te bedienen batdetector maakt de geluiden van alle in Nederland vliegende vleermuissoorten hoorbaar. Deze frequentiedeler met "amplitude recovery" laat alle ultrasonische geluiden 4 octaven lager horen uit een luidspreker of in een hoofdtelefoon.

- **Kosten deelname:** 25 euro voor materiaal, ter plekke te betalen (per pin). Je krijgt je eigen gebouwde batdetector mee naar huis.
- **Aantal deelnemers:** Max. 20

15.00 - 16.00 uur

Basiskwaliteit natuur

Vanuit de visie Basiskwaliteit Natuur en Landschap (BKNL) kijken we naar de ontstaansgeschiedenis van onze huidige landschapstypen en naar de verschillende elementen die in het landschap aanwezig zijn. Welke natuurwaarden zijn daarin belangrijk en wat verstaan we onder een indicator-, een ambassadeur- en een bonussoort? Waar houden wij rekening mee met inrichting en beheer, zodat 'gewone' soorten gewoon kunnen blijven of weer gewoon kunnen worden? De vraag die aan de aanwezigen gesteld gaat worden is: zijn er ook 'nieuwe' landschapselementen te bedenken waarmee wij de basiskwaliteit kunnen versterken?

- **Aantal deelnemers:** Max. 30

EXCURSIES IN DE OCHTEND

10.00 - 12.30 uur

Muizensporen op de Mokkebank

Nico Beemster, Altenburg & Wymenga

Op deze excursie worden sporen van woelmuizen gezocht in de open, grazige vegetaties van de Mokkebank. Het aantal aanwezige sporen is een maat voor van de talrijkheid van woelmuizen. Die talrijkheid is o.a. van belang voor allerlei soorten vogels en zoogdieren, voor welke woelmuizen een belangrijke prooi-soort zijn. Woelmuizen laten een drie- tot vierjaarlijkse ritmiek in aantallen zien: het ene jaar zijn ze zeer talrijk, het volgende jaar zijn ze bijna afwezig. 2026 lijkt een zeer woelmuizenrijk jaar te zijn, dus die sporen zullen we wel vinden. Door hun keutels te onderzoeken op DNA kan worden vastgesteld welke woelmuizensoort het betreft. Op deze manier wordt de verspreiding van de Noordse woelmuis in Fryslân sinds 2017 jaarlijks in beeld gebracht.

- **Vervoer naar gebied:** Per auto (carpoolen).
- **Aantal deelnemers:** Max. 15

10.00 - 12.30 uur

Excursie naar Rysterbosk (fiets + wandelen)

Aldert Nooitgedagt, It Fryske Gea

Het Rijsterbos in Gaasterland is één van de bekendste bossen in Friesland en is een voorbeeld van een eeuwenoud bos in Fryslân (aangelegd in 1676). De algemene excursie in het Rijsterbos gaat vooral over bomen, vogels, zoogdieren, planten, insecten en alle historische elementen die we tegenkomen.

- **Meenemen:** Verrekijker.
- **Vervoer naar gebied:** Met de fiets vanaf Multifunctioneel Centrum "it Klif", fietsen zijn aanwezig.
- **Startlocatie excursie:** Informatiezuil op het parkeerterrein van het Rijsterbos (Murnserleane 1, 8572 WN Rijs). Daarna gaan we te voet verder.
- **Aantal deelnemers:** Max. 20

EXCURSIES IN DE OCHTEND

10.00 - 12.30 uur

Excursie naar Herkesbosch (fiets + wandelen)

Tanja Tuenter & Sietske Pennekamp, provincie Fryslân

Het Herkesbosch ligt nabij het veel bekendere Rysterbosk in Gaasterland. In het Herkesbosch gaan we speciaal op zoek naar (eeuwen)oude bomen die daar te vinden zijn. Welk verhaal vertellen deze bomen en wat is hun betekenis voor de biodiversiteit? En hoe past dit in de Friese Bomen- en Bossenstrategie?

- **Meenemen:** Verrekijker.
- **Vervoer naar gebied:** Met de fiets vanaf Multifunctioneel Centrum "it Klif", fietsen zijn aanwezig.
- **Startlocatie excursie:** Informatiezuil op het parkeerterrein van het Rijsterbos (Murnserleane 1, 8572 WN Rijs). Daarna gaan we te voet verder.
- **Aantal deelnemers:** Max. 20

10.00 - 12.30 uur

Bezoekerscentrum Mar & Klif inclusief vertoning film 'Nationaal Landschap Zuidwest Fryslân – Uniek veelzijdig'

Bezoekerscentrum Mar & Klif is het Bezoekerscentrum over de natuur- en cultuurhistorie van het Nationaal Landschap Zuidwest Fryslân. Nergens in Nederland vind je zóveel landschappelijke variatie zó dichtbij elkaar. Een kust met kliffen, een kleigebied met middeleeuwse terpen en dijkjes, weids boerenlandschap en het charmant glooiende Gaasterland waar bos, weide en water elkaar afwisselen. Ons motto 'Laat je binnen inspireren voor buiten'. In ons bezoekerscentrum vind je een uitgebreid assortiment educatieve en avontuurlijke natuurontdekpaden en interessante themaroutes door het landschap. Tijdens het bezoek kun je onze onlangs gelanceerde film 'Nationaal Landschap Zuidwest Fryslân – Uniek veelzijdig' bekijken (15 min.). De film vertelt het verhaal van het Nationaal Landschap Zuidwest Fryslân. Het is niet voor niets dat 'de Súdwesthoeke' sinds 2005 een 'nationaal landschap' is.

- **Locatie:** Het bezoekerscentrum ligt op loopafstand (150 m.) van het Multifunctioneel Centrum "it Klif".
- **Aantal deelnemers:** Max. 30

EXCURSIES IN DE MIDDAG

13.45 - 16.00 uur

Fotografiewandeling o.l.v. natuurfotograaf

Hans van Balen

Natuurfotograaf en Ambassadeur Nationaal Landschap Zuidwest Fryslân Hans van Balen neemt je mee op een fotografiewandeling door de bossen van Gaasterland. De workshop start om 13:45 uur in Bezoekerscentrum Mar & Klif met een korte uitleg. Dan gaan we op pad via de Fonteinweg naar de vijver in het Fonteinbos. De workshop gaat over natuurfotografie in brede zin, zowel landschap als macrofotografie.

- **Meenemen:** Camera met diafragma voorkeuze en standaard zoomlens (kitlens), eventueel een statief. Goede wandelschoenen en kleding.
- **Slecht weer:** dan wordt de workshop geannuleerd.
- **Locatie:** Bezoekerscentrum op loopafstand (150 m.) van Multifunctioneel Centrum "it Klif"
- **Aantal deelnemers:** Max. 15

13.45 - 16.00 uur

Luchtkwaliteit meten met korstmossen op eikenbomen

Henk-Jan van der Kolk & Lukas Verboom, BLWG (Bryologische en Lichenologische Werkgroep)

Korstmossen die op bomen groeien zijn een uitstekende indicator voor luchtkwaliteit. In de provincie Fryslân worden korstmossen op eikenbomen voor dit doel al tientallen jaren gevolgd. Tijdens deze excursie bekijken we korstmossen op oude eikenbomen in Oudemirdum. We kunnen tientallen verschillende soorten verwachten, waaronder ook veel soorten die indicatief zijn voor luchtkwaliteit.

- **Meenemen:** Een loepje. Er zijn ook enkele leenloepjes.
- **Locatie:** Op loopafstand van Multifunctioneel Centrum "it Klif".
- **Aantal deelnemers:** Max. 15

EXCURSIES IN DE MIDDAG

13.45 - 16.00 uur

Beleef de geschiedenis van Kamp Wyldemerck (fiets)

Marjon Kommer, Staatsbosbeheer

Kamp Wyldemerck was van 1954 tot 1969 het eerste en enige islamitische Molukse Woonoord in Nederland. Deze bijzondere geschiedenis is opnieuw tot leven gebracht door verhalen en herinneringen van de voormalige bewoners vast te leggen. Marjon Kommer, boswachter van Staatsbosbeheer neemt jullie mee in deze bijzondere geschiedenis die verborgen lag in dit bos. Als je je telefoon opgeladen meeneemt kun je ook de persoonlijke geluidsfragmenten beluisteren.

- **Vervoer:** We gaan er op de fiets naar toe vanaf Multifunctioneel Centrum "it Klif" (fietsen zijn aanwezig)
- **Aantal deelnemers:** Max. 20

13.45 - 16.00 uur

Excursie IVN Súdwesthoeke

De IVN-afdeling Súdwesthoeke is actief in de regio waar we dit jaar Grien Goud organiseren. Een regio die bekendstaat om haar afwisselende landschap van meren, weidegebieden, terpen, dijken en dorpen. De afdeling neemt je graag mee op een excursie! De exacte locatie en insteek is nog niet bekend. Zodra dit het geval is voegen we het toe aan het programma. De excursie is onder voorbehoud maar je kunt je al wel opgeven.

